

הדרף היומני

עלון יומני ללומדי הדרף היומני יו"ל ע"י "מדרשית הדרף היומני פ"ת"

מסכת נזיר - דף לח'

(ונפק"מ גדולה בדבר, שאם השם איסור הוא אחד לכאורה יש עליו מלקות כמו שלמדנו בהלכות שבת "לא תעשה כל מלאכה" הכולל בתוכו את כל הל' אבות מלאכה ולוקים על כל אחד ואחד ואינו מוגדר כלאו שבכללות כיון ששמו אחד. ועי' בערוך לנר מכות דף יח'. ודקדק במאירי בסוגיין. ויש לעיין אם בזה חלקו ב' הלשונות בריב"ן)

מבואר בדעת התוס' רי"ד (פסחים מא'): ובמאירי, שיש כמה סוגים בלאו שבכללות. הדוגמה שהגמ' מביאה לגבי בשר קודש שנפסל, הפסוק כולל בתוכו איסורים שונים בתכליתם, שהמכנה המשותף שלהם ששייכים הם לקודש. אולם האיסורים שונים. מאידך יש לאו שבכללות שהאיסור הוא איסור אחד עם כמה וכמה פרטים כגון באיסור אכילת נבילה שכתוב "לא תאכלו כל נבילה" וזה כולל איסור על חיה על עוף על בהמה. אמנם האיסור הוא כללי, אבל לוקין עליו, כיון שזה איסור אחד עם פרטים שונים. ויש לאו שבכללות שהתורה אמרה איסור וממנו דרשו כמה וכמה ענינים שונים. כגון "לא תאכלו על הדם", מאן למדו שאין לאכול את בשר הקודש לפני שזרק הדם ע"ג המזבח. ועוד למדו שבי"ד שהרגו את הנפש לא יטעמו כלום באותו יום. אין קשר בין האיסורים אלא כך דרשו את הפסוקים. ובכל עניין ועניין צריך לברר בדרי השי"ס האם לוקין ומדוע.

נושא היום: רביעית יין. איסורי נזיר ומלקות

זעת רבוי"ת, רק באיסורי נזיר, איסור מצטרף להיתר לכדי שיעור. **זעת רבי אהבו בשם ר"א**, רק באיסורי נזיר מצטרף איסור להיתר לכדי שתיית רביעית. **נפק"מ**, שלדעת ר"א רק משקים מצטרפים, לא אוכלין. ולריו"ח, אף אוכלין. אמר ר"א, עשר דברים שנינו בשיעור רביעית. ורב כהנא נתן סימן, **"חמש סומקתא"** - **"נזיר"** (שיעור שתיית יין בנזיר רביעית). **ועושה פסח** (ד' כוסות צריך שיהיה בהם שיעור רביעית יין חי. נחלקו הראשונים, אם הכוונה שכל כוס תהיה רביעית, או שבכל כוס יהיה רביעית יין חי למזיגה). **שהורו** (איסור להורות הלכה לאחר שתיית רביעית יין). **במקדש** (איסור שתוי יין שנכנסו למקדש ברביעית). **ומתו** (רביעית דם מב' מתים, מצטרף לטומאת אוהל). **"חמש חירותא"** - **"חלת"** (חצי לוג שמן בא עם הלחם בקרבן תודה. רביעית לצורך החלות והרקיקין. רביעית לצורך הרבוכה). **נזיר** (שלמי נזיר באים עם לחם רקיקין וחלות, בתוספת רביעית שמן). **ומצורע** (בטהרת המצורע מביא ב' ציפורים על מים חיים היינו רביעית מים). **שנפסלו** (משקים שנטמאו בולד הטומאה מטמאים כחן ששתה רביעית מהם). **בשבת** (שיעור הוצאה בשבת, לשאר משקים ומים סרוחים בשיעור רביעית).

אמנם **לנבי נטי"** למדנו, רביעית מועילה לנטילת ידיים לאדם אחד, ולרבנן אף לב' בני"א. אולם כיון שהדבר **תלוי במחלוקת** שהרי לדעת רבי יוסי, כל אחד צריך רביעית, לא נשנה דבר זה. **על זו הדרך** לא נשנה, **רביעית מים שהיה מביא הכהן מן הכיור לצורך השקאת סוטה**. היות ולדעת רבנן, בעינן חצי לוג. **על זו הדרך**, שיעור רביעית מים ששופך לתוך עבט של מי רגלים ויוכל להתפלל. כיון שזעדת רבנן שאי"צ רביעית וסגי בכל שהוא. **ודין מקוה לטהר כלים קטנים** (מחטים וצינורות) ברביעית. לא נשנה, כיון שחכמים ביטלו הלכה זו ואמרו, שלכל כלי בעינן מ' סאה לטובלו.

לדעת משנה ראשונה, שתיית נזיר לאיסור, ברביעית יין. **זעת ר"ע**, אפילו שרה פתו בין כדי לצרף כזית, חייב. **נוקטת הגמ'**, זעת רבנן, למדו איסורי נזיר משתיה שהיא ברביעית, כך גם אכילת ענבים ברביעית. **זעת ר"ע** תמיד בשיעור כזית, כיון שנתבט "וענבים לחים ויבשים לא יאכל" כמו שאכילה בכזית אף שיעור השתיה בכזית.

חייב על כל מין שאוכל מביאה הגמ' ברייתא "וענבים לחים ויבשים לא יאכל", יש חיוב על כל אכילה בין על יבש בין על לח. **ומכאן למדו**, על כל דבר שיש בו ב' שמות שחייב על ב' הדברים, לרבות, התרו בנזיר על איסור ענבים, ועבר על ב' שמות "יין חדש" ו"ענבים" אפילו שטעמם אחד, לוקה פעמיים. (עי' בתוס' שיעור החידוש הוא על יין חדש תוך ג' ימים).

לדעת אביו, על כל דבר שאוכל הנזיר, לוקה אף על הלאו "מכל אשר יעשה". **רבא סובר**, אינו לוקה על לאו זה, כיון שזה לאו שבכללות שאין לוקים עליו. **זעת ר"א בברייתא**, אם לא התרו בנזיר **אלא פעם אחת**, אפילו היה שותה כל היום יין, לוקה אחת. אם אמרו לו "אל תשתה" "אל תשתה" לוקה על כל התראה. **אם אכל ענבים לחים, ויבשים, חרצנים זגים, סחט אשכול ענבים ושתה, לוקה חמש. ולדברי אביו**, צריך ללקות שש אדם, "מכל אשר יעשה". **מסקנת הגמ'**, שבאמת לא כתוב שלוקה "חמש", אלא לוקה, ולאביו ילקה שש. **רק ר"פ הקשה לאביו** משום שחשב שאמר זאת מדעתו ואם יקשה לו יחזור בו. (אולם להו"א הגמ' אמרה, התנא כתב חמש, כי שיעור שיעור אף לאו **שלא יחל דברו**). **ולדעת ר"א**, שאין לוקין על לאו שבכללות, צריך עתה להקשות מה עוד שיעור התנא. **אולם זה לא נקרא שיעור**, משום שאין זה לאו מיוחד לנזיר שהרי הוא קיים אף בנדר. רוצה לומר שיעור את "בין הביתים" (ב' ביאורים בראשונים לעיל לד': חלק הענב בין החרצן לזו. או ענבים קטנים הגדלים בסביבת ענבים גדולים).

לע"נ גיטל מלכה ע"ה בת הר"ר אשר אנטשיל ז"ל
לע"נ מרים פרייזא ע"ה בת הר"ר אליעזר ז"ל

עיונים על הדרף

"ד' רביעיות" או "ד' כוסות"?

אחד מהעשר רביעיות שדרש ר"א, "עושה פסח" היינו, ד' כוסות צריך שיהיה בהם שיעור רביעית יין חי. (נחלקו הראשונים אם הכוונה שכל כוס תהיה רביעית או שבכל כוס יהיה רביעית יין חי למזיגה).

יש לדון ולפלפל, אמרו בגמ' בפסחים (קח'): לשמואל שתאן בבת אחת יצא. לרב, יצא ידי שמחת יו"ט ביין, אולם לא ידי חובת ד' כוסות. ביאור "בבת אחת", דעת רש"י, עירה ארבעתן לתוך כוס אחד. הרשב"ם והסכימו עימו התוס', דוחה ביאור זה, אפילו ישתה הרבה רביעיות בכלי אחד, לא חשיב אלא כוס אחד, שכל הדין שאמרו רביעית, הכוונה שלא יפחות מרביעית, אבל יותר מרביעית בכלי אחד מוגדר לכוס אחד. ואומר הרשב"ם הכוונה ששתאן רצופין לא על סדר ההגדה ולא חילק לכוס של קידוש, כוס של סיפור, כוס של ברכת המזון וכוס של הלל. למדנו, לפי רש"י, שמואל סבר, ש"יצא" הכוונה ששתה ד' רביעיות בכוס אחד. שאין מעכב לשותות על הסדר והשותה בכלי אחד ד' רביעיות יצא, כיון שאין ענין לד' כלים אלא לד' רביעיות. אולם רשב"ם חולק, שד' רביעיות בכלי זה כוס אחת. רק אם חילק לד' כלים ושתאן שלא על הסדר לדעת שמואל יצא. נראה שיש ענין בכמה כלים כדי להגדיר מהי כוס של ברכה והיא רביעית. מה יהיה לפי דברי הרשב"ם שימלא כוס אחת גדולה בד' רביעיות אולם ישתה כל רביעית לפי הסדר, האם גם אז יאמר הרשב"ם שזה מוגדר כוס אחת או שישכים שמספיק לשותות רביעית בכל פעם.

המחבר (ס' תעב"ס"ח) כתב צריך לשותות ארבע כוסות על הסדר ואם שתאן זה אחר זה שלא על הסדר לא יצא. וכתב במ"ב (סקכ"ה) וכ"ש אם שפכן כולן בכוס אחד ושתאן לא יצא. ובפרמ"ג מצדד שאפי' הפסיק בינתים ואמר הגדה נמי לא יצא דארבע כוסות בעינן. ובה"ל (ד"ה על הסדר) תמה טובא על דברי הפרמ"ג, וז"ל ובאמת לא מסתברא כלל וכו' ד' כלים בעינן ד' פעמים בעינן. למדנו שנחלקו המ"ב והפרמ"ג, האם בעינן לכל כוס מצמות הד' כוסות ל"כוס" מיוחדת שהיא תכיל רביעית וכו', או שאפשר לקיים בכוס גדולה שמכילה כמות של ד' רביעיות ובכל כוס על הסדר ישתה כרביעית. והנה המ"ב חזינן שהקל בזה דלא בעינן לד' כלים אולם הפרמ"ג נקט דלא מהני.

אלא שעדיין צ"ע, לפי המ"ב, מה שכתב המחבר (סעיף ט') וישתה כולו או רבו ובמ"ב (סק"ל) לכתחילה בעינן כולו ובדיעבד רובו. עיי"ש. א"כ לדעתו שמעויל כוס אחת וזדהו יושב סה כמה רביעיות אין יקיים לשותות כל הכוס או לכה"פ רוב כוס. ואולי נקט שיש כאן תחפרש "רביעית יין" וכל פעם שישתה רביעית או לכה"פ רוב רביעית מספיק. ויש לעיין.

מהו "לאו שבכללות"?

נחלקו אב"י ורבא, האם נזיר שאכל חרצן או זג וכו', לוקה אף על הלאו "מכל אשר יעשה מגופן היין". דעת אב"י, לוקה. דעת רבא, אין לוקין על לאו שבכללות. הריב"ן הביא ב' ביאורים בדעת רבא, א. אם אכל זג וחרצן, לוקה אחד בלבד כיון שזה לאו שבכללות ואיסור חרצן זג נאמר בפסוק אחד. ואין יותר מחיוב אחד למלקות. לא רק שאין חיוב בעצמו על "כל אשר יעשה מגופן היין", אלא כל סך חיוביו הם אחד בלבד. (עי' לחם משנה פ"ה מניירות ה"ח. מה שהקשה מדברי הגמ' לפנינו). ב. לעולם לרבא ילקה על חרצן וילקה על זג, אלא רק על התוספת שאמר אב"י מצד "מכל אשר יעשה" לא ילקה.

ובאמת יש לעיין בסוגיית השי"ס בפסחים (מא'): שנחלקו בגמ' האם על לאו שבכללות לוקים לא אחד או אין כלל מלקות. ויש עוד לעיין היטב בסוגיא שם, דעת אב"י שאין לוקין על לאו שבכללות וזעת רבא שכן לוקין, והפך הסוגיא לפנינו. עיי' בפסק הרמב"ם (פ"ה ה"ט בניירות) ובהש"ג הראב"ד, ובכסף משנה וברדב"ז אין יישוב הגירסאות. אולם בכלל הנושא לאו שבכללות, כך הוא, למדנו בסוגיא בפסחים (כד'): לגבי איסור אכילת קודש שנפסל. דעת רבי אלעזר, יש איסור מהתורה לאכול דבר השייך לקודש שנפסל, לא משנה האם נפסל מחמת נותר, פיגול או מחמת שיצא מחוץ למקומו. כל האוכל "פסול" שדינו שריפה, עובר בלאו הלמד מהפסוק "לא יאכל כי קודש הוא". אמנם התורה אמרה שדינים לשריפה, אך עדיין אין ראייה שיעבור על לאו. היות ואפשר להעמיד את הפסוק "ושרפת" על ציווי לשריפה גרידא. לכן בא הפסוק לומר "לא יאכל כי קודש הוא" שיש איסור לאו. בהמשך הסוגיא אמרת הגמ', אמנת דעת רבי אלעזר שפסוק זה בא להוסיף לאו, למי שיאכל את אחד מחלקי הקודש שנפסלו, אולם א"א ללמוד מאן שאוכל יש עונש מלקות, כיון שזה "לאו שבכללות".

מהו לאו שבכללות? ברש"י (שם ד"ה לאו שבכללות) ביאר, כגון זה שנכלל כל הפסולין יחד. ש"ר"א בדרשתו הוסיף "לאו" לאוכל בשר קודש פסול, ודבר הנפסל הוא "פיגול" "נותר" "זוצא" וכו', כלומר כאשר גוף הפסוק משמעותו על הרבה איסורים של דברים אחרים, מוגדר הדבר ללאו שבכללות. מבואר ברש"י, היות והפסוק הזה כולל את כל הפסולין, מוגדר לאו שבכללות. היינו ששם הלאו הוא אחד על הרבה איסורים. בדומה לריב"ן לפנינו בביאורו ה'.

ברמב"ן (טעמ"צ בשורשים שורש ט') נקט, שלאו שבכללות כולל דברים רבים שענינם וסוגם, איסור שונה וכל אחד טעמו ואיסורו מחמת סיבה אחרת.